

Retaule en gris

JOAQUIM AMAT-PINIELLA

Introducció:
David Serrano i Blanquer

ELS NOSTRES AUTORS

bromera

LA CITA

Tot just acabava de començar de donar explicacions i ja es penedia d'haver parlat. La mare no era com ell, i es feia difícil entre ambdós un diàleg planer.

—No sé qui és aquest Ponsà; no me'n recordo gens —declarà la mare sense esperar més detalls—. Però m'hi jugaria el coll que farà com tants d'altres.

Vidal s'eixugà els llavis amb el tovalló i hagué de reprimir les ganes d'esclatar a crits.

—Sempre parreu per parlar. Què sabeu vós del que en Ponsà pugui fer? Si acabeu de dir que no el coneixeu...

—Quan deixaràs de ser tan il·lús? Si el teu Ponsà té diners, farà com tots els rics. Arriben a ser-ho perquè no donen mai res per no res.

L'encontre havia estat d'allò més casual i, malgrat el seu dir, en Vidal no es feia pas excessives il·lusions. Si ho sabia ell com solen anar aquestes coses! Era desolador, però, que davant de la mare no pogués parlar amb la ponderació amb què solia expressar-se sempre, puix que, si bé hauria estat massa aventurat donar com a realitzades les vagues promeses del seu amic de col·legi, tampoc no era cosa d'aigualir-se un mateix la festa pensant sempre el pitjor. Quan un home ha arribat al capdavant de tot, al mateix cul-de-sac, final-

ment esdevé una necessitat confiar, maldament sigui poc, en el prodigi. «Déu estreny, però no escanya», es complaïa a repetir de tant en tant, quan es decidia a considerar la davallada que patia d'una temporada ençà. Era convenient enfocar l'esdevenidor amb una mica d'ànim, si és que calia continuar vivint.

La mare, en canvi, semblava trobar satisfacció esguardant les coses des de l'angle més negre. Resultava enutjós per a en Vidal que el pessimisme de la mare l'impulsés tan sovint vers l'extrem contrari. Ara mateix, es veia empès a fer d'en Ponsà una apologia gratuïta, pel cap baix, com la desconfiança negativa que li era oposada.

—A veure, digues! Què li donaràs tu, a canvi?

—És que s'han acabat els amics desinteressats, en aquest món?

—Camàndules, ve-t'ho aquí!

—Va per vós!

Joan Vidal va proposar-se no obrir més la boca, si no era per a engolir el que mancava del magre sopar. Hauria valgut més haver silenciats el trobament casual de la tarda anterior, haver-se reservat l'ocasió per a donar, si tot sortia bé, la bona campanada i poder aleshores, arribat el cas, engegar un discurs que posés en clar la inutilitat del persistent i tantes vegades intempestiu malhumor de la seva mare. Per què no podia ell mantenir en secret les seves coses? Emmurriat, gairebé amb el nas dintre el plat, Vidal s'explicà la pròpia lleu-

geresa de llengua per la necessitat que tenia de deixar de tant en tant una constància del seu desassossec. Els afers anaven prou malament per no sentir-se fins a cert punt culpable dels fracassos que anava col·leccionant d'un parell d'anys en aquesta part. A més, era bonic el moment d'anticipar la bona nova, el de somniar poc o molt amb un canvi de sort... Amb la seva mare no hi havia res a fer, i en Vidal estava per creure que la seva proximitat li portava malastrugança.

–M'hauria hagut de casar –es lamentava aleshores–. Ella i jo no podem congeniar. Massa vella per...

Mal moment aquest per a pensar en casoris! Si les coses no feien un tomb, era totxeria pensar-hi. El que calia era callar, procurar no donar motius a les jeremiades i a les recriminacions de la seva mare. És clar que, tampoc aquest vespre, silenciament la notícia, no s'hauria estalviat l'escena de cada hora d'àpat.

–Has de decidir-te, Joan. Vés a jornal, busca't una feina segura. Ja veus que no podem seguir com fins ara. Estic endeutada amb tots els botiguers del barri.

Ell prou parlava de paciència, de donar temps al temps... La dona s'enfurismava:

–Voldria saber què diantre esperes! Un miracle?

Vicenç Ponsà, aquell xicot que sempre era el darrer de classe, a qui ningú no creia capaç de res de bo, aquell minyó cepat, gairebé sense front i que només excel·lia a l'hora de jugar a futbol, aparegut amb aire madur aquesta tarda, després de més de deu anys de no

veure'l, encara que sí saber-ne les proeses mercantils, no podia certament ésser l'encarnació del miracle. No hi ha per estranyar-se de res, avui dia! Sempre que es porti un abric sumptuós i unes sabates que guinyolin en caminar i es tanqui amb clau la portella d'un cotxe americà llarg de quatre metres, qualsevol home pot ésser un taumaturg.

—I on heu anat per parlar de tantes coses? —inquirí la mare, tot trencant el silenci.

—M'ha convidat a cafè a l'Orinoco, un lloc nou que està molt bé.

—Gran cosa! Li ha sortit bé de preu. Seràs ben ruc, si te'n refies...

Vidal arronsà les espatlles i seguí menjant.

—I no t'ha dit què pensa fer?

—Totes les dones sou iguals. Mai no teniu espera.

—Millor que tot vagi bé, que bona falta ens fa... és a dir, bona falta et fa a tu, que jo aviat me n'aniré cap a l'altre barri, però tinc molta més experiència que tu, i no me'n crec res, de tot això que t'han promès.

Vidal va plegar el tovalló i estintolà els colzes a la taula per tal d'amagar la cara entre les mans. Trobava a mancar el diari, en havent sopat; una pesseta que també calia estalviar. Sempre la mateixa cançó: restringir despeses. Més i més, i encara una mica més... L'home tenia ganes de poder-se permetre algun dels extraordinaris als quals s'havia acostumat temps enrere, quan la compravenda donava encara bons resultats. Ara, ni un

mal diari no podia comprar... Bonica facilitat aquella de guanyar milers de pessetes en una sola operació! «És de la sort que depèn l'èxit –pensava l'home a tall de consolació–, però la sort és vel·leïtosa...» Mentre en Ponsà feia anys que en disfrutava, a ell se li havia estrocat la bona ràfega en el moment més imprevist. Només aquesta diferència arbitrària, purament casual, podia explicar que Vidal estigués esperant, com els camperols la pluja, aquella entrevista de l'endemà.

–Ets massa babau per als negocis –li reprotxava sa mare, en aquests darrers temps de dissort.

Ganes de fer la guitza! Com si la llestesa hi tingués res a veure! Entre aquell Ponsà, que amb prou feines arribà a aprendre quants fan dos i dos, i ell que sempre li resolía els problemes d'aritmètica, no podia haver-hi dubte a l'hora de jutjar la capacitat de cadascun. Vidal somrigué en recordar que, malgrat l'enorme fortuna amuntegada, hi havia qui assegurava que en Ponsà només feia bons negocis quan dormia, perquè despert els esguerrava tots. No hi havia altra explicació que la del capritxós atzar, la de la injusta sort que li havia girat l'esquena...

De la cuina estant arribaven les remors de la mare trastejant amb les cassoles i els plats, i en Vidal va desitjar que es prolonguessin aquests instants de tranquil·litat que li eren regalats.

–Tan bé que hi estaria a casa, si no fos pel caràcter de la mare! –va dir-se–. I si en Ponsà respongués com cal, encara més...

Veritablement, no valia la pena de confiar massa en les imprecises promeses de vell company. Calia haver-lo sentit parlar, superficial, deseixit, a l'hora de concretar, saltant d'una cosa a l'altra i fent-se el protector amb la falsa cordialitat pròpia dels comerciants garlaïres... Vidal va sentir més pròxim i precís el sentiment de vexació que la conversa li havia deixat. Era injust que hagués d'anar a raure a la protecció d'un home com en Ponsà... Ben cert que el primer pas no l'havia donat ell, que havia estat en Ponsà qui s'havia brindat espontàniament, però la humiliació hi era.

–Què importa! –exclamà en veu baixa–. He de sortir d'aquest marasme, sigui com sigui. No cal confiar-s'hi, ben cert, però, qui sap?

I mentre s'aixecava, adreçant-se a la mare que acabava de rentar els plats, va dir amb veu natural:

–Bona nit! Me'n vaig a dormir.

Examinà amb atenció el tiquet que el cambrer havia deixat entre la tassa i el platet.

«Quatre pessetes són quatre pessetes» –va dir-se, com si volgués enrobustir la creença que era aquest un preu excessiu per a una tassa de cafè. No estava pas massa al corrent del cost de les consumacions en els establiments de categoria, per tal com els cafès que, per compromisos de la feina, es prenia de tard en tard als taulells dels bars modestos no li permetien conei-

xements gaire extensos sobre la matèria. Vidal sabia només la falta que li farien aquelles quatre pessetes si les havia de pagar ell. Tractant-se d'en Ponsà la cosa variava qui-sap-lo. Per raó natural, el seu amic no podia pas citar ningú en un lloc que no fos de luxe; no lligaria amb el cotxe americà a la porta, ni amb el garranyic de les sabates. Cal que el tren de la vida estigui en consonància amb el nivell social de cadascú; és una postura de senyoriu.

Des de la tauleta adossada a la barana de l'entresòl, Vidal dominava bé la porta giratòria de l'entrada, i per singular casualitat, el rellotge lluminós penjat al bell mig de la sala li queia exactament davant dels ulls. Cada llambregada a la porta era ensems una comprovació de la parsimoniosa marxa del temps. Li resultava sempre molestós haver-me d'esperar; doblement, però, aquesta nit, ell que no estava acostumat a sortir, i en una avinentesa que podia ésser crucial en la seva vida. Era una buidor de la ment que no atinava a explicar-se. Quan, en altres ocasions, esperava algú a fi de parlar de negocis, sempre li era fàcil barrinar sobre allò que caldria dir o fer. A l'aguait d'un Ponsà entrant per la porta del cafè, Vidal no encertava avui a coordinar un pensament; havia de saber, d'antuvi, per on enfocaria les coses el seu amic. En semblar-li, doncs, inútil el fantasieig, havent-hi donat bastants voltes a la qüestió durant la nit passada, Vidal optà per limitar-se a l'observació de l'anar i venir dels cambrers, de les maniobres

de les dones que maldaven per provocar l'aventura fugaç o del tic nerviós d'aquell veí, solitari com ell, que es bevia a glopets una copa de conyac. Aprofità la proximitat del cambrer que romancejava per allí, per a trencar la monotonia del silenci:

–El coneix vostè, al senyor Ponsà?

–Don Vicenç Ponsà? Vostè dirà! No en conec d'altre.

–No l'ha pas vist aquesta nit? Abans que jo arribés, és clar.

–Quan ve, sol ser més tard.

A Vidal se li escapà un comentari estúpid.

–Ja me'n faig càrrec. Els homes enfeïnats com ell...

I va mirar mecànicament vers la porta d'entrada, tot girant per un impuls que s'extingia a poc a poc, i, de passada, donà un cop d'ull al rellotge. Justos vint minuts que estava esperant. Quan el cambrer se n'hagué anat, va aixecar la tassa, com si no sabés que estava buida, i va contemplar el solatge del sucre sense dissoldre's i les brosses negres del cafè mal colat.

–Quatre pessetes! –va rondinar.

De bon grat hauria demanat un conyac, però es contingué el desig.

–Seria abusar. No perquè hagi de pagar en Ponsà, he de fer avui un extraordinari.

Aleshores es regirà les butxaques per si hi trobava algun paperot que li permetés matar l'estona. Havia deixat el vestit vell totes els papers que solia dur al da-

munt. Esperar era ben enutjós per a en Vidal! «Vés a saber! –va pensar–. Potser hagi tingut una feina urgent, algun compromís d'aquells que a un home com ell poden presentar-se-li a qualsevol moment.» Oblidar-se del compromís? No. Feia vint-i-quatre hores escasses que s'havien vist, i un negociant ha de tenir memòria. En realitat, no hi havia motius per neguitejar-se...

Mirà d'esma en direcció a la porta i provà d'aferar-se a la felicitat suposició que l'entrevista li aportés la solució dels seus problemes. Tot havia anat com una seda fins ací. A Vidal se li feia sempre costa amunt plantejar-se a l'altra gent els seus assumptes personals. Amb en Ponsà no va caldre forçar res; l'amic havia inquirit com li anaven els afers, i ell s'havia limitat a contestar amb naturalitat:

–Molt malament, noi, molt malament. Estic a la darrera pregunta.

–Per què no m'has vingut a veure?

Per l'espontaneïtat de la reconvençió, Vidal s'havia sentit gairebé culpable de no haver fet el pas. En Ponsà continuava essent un bon noi.

–No m'agradaria molestar.

–Com se t'ocorre pensar això?

Heus ací una protesta per inspirar confiança! Un home només parla així quan té positives ganes de fer alguna cosa efectiva. És veritat que, immediatament després d'haver-lo citat per a l'endemà al cafè on esperava, el protector havia conduït la conversa a

parlar de les operacions que tenia a la vista, dels èxits passats, de com enfocava els negocis, de les seves inversions, de les seves idees, de la gran vida que portava, tot menys insistir en allò que per a Vidal era essencial, de tal manera que aquest havia hagut de preguntar en acomiadar-se:

–Així, quedem per veure'ns demà, havent sopat?

–Sí, sí, naturalment... Ja saps on. A reveure, amic, i no et desanimis mai...

Vidal havia viscut prou per a saber allò que sol succeir en casos així. Un momentani impuls sentimental, que va refredant-se aviat per consideracions pràctiques. Potser la muller, que a casa aconseguirà posar aigua al vi:

–No t'emboliquis, creu-me! Recorda el que et va passar amb aquell altre...

Era estrany, tanmateix, que en Ponsà pogués procedir així. Precisament amb ell, que per no haver anat mai al darrere de ningú, podia inspirar més confiança que altres massa trobadissos. Per a en Vidal, invertits els termes, seria aquesta la millor garantia.

Tornant a guipar el rellotge, calculà que s'havia escolat mitja hora d'espera, massa estona per a continuar creient en un retard normal. Ponsà podia haver telefonat i ajornar l'entrevista. Se n'hauria realment oblidat? Vidal se sentí de cop i volta abatut. Tampoc no podia confiar en aquell amic que, només unes hores abans, amb reserves o sense, havia arribat a considerar

providencial. La mala tongada no s'acabava ací. Quan vindria el moment de la distensió?

Es posà aigua a la copa i en begué una glopada. L'home de la taula veïna, sempre amb el seu tic nerviós, es disposava a pagar. Vidal va pensar amb angúnia en els sarcasmes de la seva mare, quan l'endemà li preguntés pels resultats de l'entrevista. Havia estat una ingenuïtat haver-se pres seriosament l'encontre amb Ponsà, puix que, malgrat els dubtes que l'havien assetjat la nit abans, Vidal reconeixia ara haver confiat en el fons en les promeses de l'amic.

—És un brètol com tots els polls ressuscitats! —remugà entre dents.

Esperaria mitja hora més perquè no sigui dit, mitja hora llarga, humiliant, la més difícil de suportar... De moment, calia carregar-se de raó.

En aixecar-se, el cambrer se li oferí, mentre li tornava el canvi:

—Realment, no crec pas que vingui a aquesta hora. Vol que li doni algun encàrrec, si per un cas ve?

—No cal. Ja el veuré un altre moment.

L'error havia estat haver-ne fet prou cas com per a parlar-ne a la seva mare. Vidal ho va veure ben clar quan, l'endemà, va sortir al carrer. Estava fet a prova de desencísos, i ja no li venia d'un més. Ara, però, a més del desencís, hi havia el ridícul. Anant Gran Via enllà, vers

la plaça de la Universitat, pensava Vidal que, si Ponsà hagués acudit a la cita i li hagués ofert una solució, la llum del sol, les tonalitats de les cases, dels arbres, del cel i de l'asfalt, haurien estat molt distintes de les que ara li acabaven d'oprimir l'esperit. Amb quin altre estat d'ànim no hauria fet les visites d'aquest matí, sabent que aviat podria arraconar la cartera tronada que, avui, com cada dia, arrossegava pengim-penjam! Però Ponsà no havia resultat millor ni pitjor que els altres; forçós era donar-li la raó a la mare. Un company d'escola? Sí, i què? Què pot importar-li a l'home de la sort que un company no l'hagi tinguda? Trobar-se pel carrer davant per davant i despatxar la situació amb un cafè a l'Orinoco, era per a Ponsà el camí més planer, i per afegiment, encara li hauria servit per a fer-se l'home important. Complir la paraula donada, demostrar amb fets aquell interès tan frívolament expressat, ja són figues d'un altre paner. Tant se val! No tenia ni més ni menys que abans. Quatre pessetes i la propina eren el cost exacte del seu desencís. I també els retrets de la mare a l'hora de dinar.

—Ja ets ben gamarús, ja! Sembla mentida que als quaranta anys encara et deixis ensarronar.

Però, això rai! Aquesta no era la veritable ferida de la qual es ressentia ara. Molt més dolorosa encara resultava l'ofensa en el seu amor propi, en el seu orgull de pobre. Havia suportat la xerrameca d'aquell pou de suficiència i d'olímpica indiferència que era en Ponsà, bocabadat com un pallús, servilment, com si esperés una almoina...

«Telèfon públic», deia el rètol clavat al llindar d'una vidriera. Vidal cregué haver trobat la bona idea. Va entrar al bar i demanà una fitxa al minyó del taulell. Una dona molt grossa prenia a peu dret un cafè amb llet.

–Ja pot telefonar; no necessita fitxa.

Vidal cercà en la guia abans de marcar.

–El senyor Ponsà?

–Jo mateix –li contestaren des de l'altre cap de fil.

–Aquí Vidal.

–Quin Vidal?

–Joan Vidal. No em reconeixes?

El silenci d'en Ponsà reflectia sorpresa, una sorpresa que Vidal no volgué que, en esvair-se, deixés pas a la reacció.

–Et telefono per excusar-me –afegí tot seguit–. Hauràs de perdonar-me, Ponsà... No solc faltar mai als meus compromisos, però ahir no vaig poder sortir de casa. La mare està una mica delicada, ja saps... Em va saber molt greu haver-te fet esperar en va. Podia haver-te avisat per telèfon, bé és veritat, però no se'm va ocórrer. Oi que em perdones?

–No té importància –declarà Ponsà amb un fil de veu.

–Fins a quina hora vas estar esperant?

–No m'hi vaig fixar.

–T'ho pregunto perquè és un deute que tinc amb tu. El temps és tan preciós per a un home d'affers! Que el perdem nosaltres, no compta, però tu... és

diferent. Vés a saber els diners que et va costar l'espera d'ahir...

–No t'hi capfiquis més –digué Ponsà, amb ganes d'acabar–. Ens podem trobar un altre dia, si et sembla.

–Oh, no, no! No se sap mai si el dia convingut la salut de la mare tornarà a fer-ne de les seves... Gràcies, de totes maneres... Moltes gràcies...

Vidal va penjar l'auricular, pagà la trucada i eixí al carrer. No pogué estar-se de somriure pensant en la cara que posaria sa mare, quan li ho contés tot. Tampoc això que acabava de fer no li plauria; també rondinaria. Es pot dir que l'estava sentint:

–Aquest orgull teu et costarà molts disgustos... De vegades, cal saber anar darrere la gent... El carrer de Pelai era a quatre passes. Provaria de pujar al despatx de «Subministraments Giribet, SA». Anys enrere havien estat bons clients i, qui sap?, potser avui podria lligar amb ells una petita operació...